

RECENZJA

pracy doktorskiej s. mgr lic. Ganny Tumanevych zatytułowanej *Wpływ opinii biegłego psychologa na wyroki w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w Sądzie Biskupim Diecezji Kijowsko – Żytomierskiej w latach 2008- 2015*, Lublin 2021, s. 250 (mps) napisanej w Instytucie Prawa Kanonicznego, na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II pod kierunkiem p. dr hab. Marty Greszaty-Telusiewicz, prof. KUL

Celem prawa kanonicznego jest *salus animarum*, zbawienie dusz. Ten cel w specjalny sposób jest realizowany we wspólnocie małżeńskiej. Małżonkowie, zawierając małżeństwo jedno i nierozzerwalne, ślubują sobie podczas zawierania sakramentu małżeństwa, miłość, wierność i uczciwość małżeńską oraz trwanie w tym małżeństwie aż do śmierci. Zgodnie z domniemaniem prawnym, akt woli wyrażony na zewnątrz stanowi jedno z aktem wewnętrznym woli nupturientów. Są jednak sytuacje, w których dochodzi do zerwania wspólnoty życia małżonków. W wielu wypadkach i sytuacjach powstają wątpliwości czy ich małżeństwo zostało ważnie zawarte. Stąd coraz częściej któryś z małżonków lub oboje składają pozew o stwierdzenie nieważności małżeństwa. W procesie kanonicznym dokonuje się, w oparciu o obowiązujące prawo i przedstawione przez strony i świadków dowody, opinie biegłych sądowych, stwierdzenie nieważności bądź ważności zawartego małżeństwa. W sądach kościelnych wzrasta liczba spraw o nieważność małżeństwa rozpatrywanych z tytułu niezdolności psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Wzrasta ona zarówno w cyfrach ogólnych, jak i procentowo, w porównaniu do innych tytułów.

Prowadzony proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa z tytułu kan. 1095 KPK wymaga prawie zawsze powołania biegłego sądowego – eksperta, który jest osobą powołaną przez trybunał kościelny do udziału w procesie ze względu na swoje szczególne kwalifikacje w dziedzinie psychiatrii, psychologii lub seksuologii, celem dostarczenia sędziemu kościelnemu konkretnych ustaleń i ocen stanu psychicznego, osobowościowego, emocjonalnego czy psychoseksualnego kontrahenta w chwili zawierania małżeństwa, dokonanych według specyficznej metody naukowej oraz reguł profesjonalnych, a którego właściwe rozeznanie przekracza kompetencje specjalistyczne sędziego. Większa wrażliwość na ewentualną nieważność małżeństwa z przyczyn psychicznych, osobowościowych jest z pewnością rzeczą godną pochwały, jednakże wymaga

szczegółowego wglądu w psychikę i osobowość człowieka. Wynika to zarówno z postępu osiągniętego przez nauki psychologiczne i psychiatryczne, jak też z większej uwagi poświęcanej przez prawodawcę kościelnego elementom personalistycznym życia małżeńskiego. Wymaga to i stawia przed sędziami kościelnymi i biegłymi z zakresu nauk psychologicznych, psychiatrycznych nowe, poważne i trudne zadania, a także wymaga współpracy. Opinia biegłego sądowego, jej rola i znaczenie, jest bowiem bardzo ważnym elementem dowodowym w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa z tytułu kan. 1095 KPK. Stąd dobrze, że wpływ opinii biegłego psychologa na wyroki w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w Sądzie Biskupim Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej w latach 2008-2015 stał się podstawą napisania rozprawy doktorskiej, której promotorem jest specjalistka kanonicznego prawa procesowego p. prof. Marta Greszata-Telusiewicz.

1. Temat i cel pracy

Autorka rozprawy doktorskiej jest sędzią audytorem w Sądzie Biskupim Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej. Jej zainteresowania naukowe są związane bezpośrednio z pełnioną funkcją. Praca w Sądzie pozwala jej na bezpośredni dostęp do akt sądowych. Połączyła więc teorię z praktyką, gdyż *ex officio* zapoznawała się nie tylko z wyrokami w sprawach małżeńskich prowadzonych z tytułu kan. 1095 KPK, ale również ze zgromadzonym w poszczególnych sprawach materiałem dowodowym – całością akt procesowych danej sprawy, co jest bardzo ważnym elementem dla napisania Rozprawy doktorskiej. Jej zainteresowania naukowe zmierzały w kierunku zwrócenia uwagi na sposób dowodzenia w poszczególnych sprawach, gdzie powołany był biegły sądowy i wpływu jego opinii na wydawane wyroki w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w Sądzie w którym pracuje. Stąd sformułowała temat swojej rozprawy doktorskiej w brzmieniu: *Wpływ opinii biegłego psychologa na wyroki w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w Sądzie Biskupim Diecezji Kijowsko – Żytomierskiej w latach 2008- 2015*. Sformułowanie tematu nie budzi wątpliwości. Uzasadnienie tematu i jego poszczególnych elementów zawarła Autorka rozprawy w szerszym wywodzie przedstawionym we *wstępie* (s. 4-11). Tam też zamieściła informacje dotyczące sytuacji Kościoła oraz małżeństwa na Ukrainie, ilości rozpatrywanych przez Sąd Biskupi Diecezji Kijowski-Żytomierskiej w analizowanym okresie 2008-2015, zastosowanie metody badawczej oraz dyspozycję pracy. Píše, że przebadła 119 spraw małżeńskich (procesów), jednak ze szczegółowego wyliczenia podanego w tekście (we

wstępie), wynika, że 118 (35+43+18+6+6+3+2+3+2). Wyjaśniła również dlaczego taki okres badawczy został w pracy podjęty. Szkoda, że we *wstępie* nie zamieściła więcej informacji (nie ma jej prawie wcale) na temat Sądu Biskupiego Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej, jego powstania, składu personalnego, działalności. Sama też konstrukcja *wstępu* nie jest zbyt udaną częścią rozprawy (pewne powtórzenia), jak też pewne niefortunne stwierdzenia, np.: „Sędzia w procesie jest wezwany do poszukiwania prawdy, która w sprawach o nieważność małżeństwa dotyczy istnienia lub braku małżeństwa” (s. 4); „Ogląd przeszłości, refleksja nad teraźniejszością oraz podjęcie pracy w Sądzie Biskupim Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej rozbudziło we mnie zainteresowanie tematem przyczyn niezdolności psychicznej, co powoduje nieważność małżeństwa” (s. 7). Kanon 1095 nie ma też paragrafów tylko numery, a Autorka pisze – „c. 1095 § 2 i 3 CIC” (s. 4) i konsekwentnie używa takiego zapisu w całej pracy. Mimo zasygnalizowanych uwag, *wstęp* sjest w miarę udaną częścią rozprawy i spełnia wymogi oczekiwane od dysertacji doktorskiej.

Jako główne zagadnienie, cel i przedmiot pracy Autorka wskazała prezentację i omówienie kwestii dowodzenia w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w sprawach z niezdolności psychicznej, gdzie wykorzystywana była jako środek dowodowy opinia biegłego sądowego oraz jej walor, wpływ i znaczenie dla wyrokowania. Tak określony cel nie do końca w sposób klarowny i precyzyjny wyjaśnia we *wstępie*, podobnie i tezę naukową rozprawy, którą Autorka zamierza w pracy udowodnić. Dobrze jednak, że dopisała, że „przewidywanym efektem badawczym jest przedstawienie kryteriów sporządzania opinii biegłego, jej strukturę, metod wykorzystywanych oraz spraw, w których opinia biegłego psychologa, najczęściej wystawiana w oparciu o opracowanie akt, była środkiem dowodowym o największej wartości. Oczekiwany rezultatem badawczym jest także ukazanie wpływu zaburzeń psychicznych na wewnętrzną zdolność nupturientów do powzięcia konsensu małżeńskiego” (s. 8). Jednocześnie dodała, że celem pracy będzie „ukazanie wpływu opinii biegłego sądowego na wyrokowanie”. Stwierdzenie to nieco uspakaja i precyzuje cel i tezę naukową rozprawy. W sumie jednak wywody te budzą pewne zakłopotanie czytelnika co do jasności i precyzyjności wywodu.

2. Analiza treści rozprawy

Rozprawa składa się ze *strony tytułowej*, *spisu treści* (s. 1-2), *wykazu skrótów* (s. 3), *wstępu* (s. 4-11), *zakończenia* (s. 222-227), *bibliografii* podzielonej na źródła i literaturę (228-246), *streszczenie* (s. 247-250) w języku polskim i angielskim . Zasadniczy

korpus rozprawy stanowią cztery zatytułowane *rozdziały*, podzielone na punkty i podpunkty (s. 12-221).

Rozdział I *Biegły w doktrynie prawa kanonicznego* (s. 12-55) zawiera krótkie wprowadzenie, po którym w poszczególnych paragrafach Autorka przedstawiła: *pojęcie i rodzaje biegłych* (s. 12-42), *strukturę opinii biegłego* (s. 42-46), *sposoby sporządzania opinii biegłego* (s. 46-53) oraz na końcu rozdziału *wnioski* (s. 53-55). Zabrakło, moim zdaniem, punktu odnoszącego się do roli i zadania biegłego i jego opinii w procesie małżeńskim. Pewne odniesienia do tych treści możemy znaleźć w punkcie traktującym o sposobie sporządzania opinii przez biegłego, ale tylko w sposób pobieżny i poboczny. Zbyt też może pobieżnie potraktowała Autorka kwestię ukazania konieczności opinii biegłego w określonych sprawach małżeńskich, jak też jej przedmiot, rolę rozmowy psychologicznej, testy psychologiczne, ich rodzaje oraz ukazanie znaczenia i wartości dowodowej opinii biegłego, zwracając natomiast zbyt dużą uwagę na określenie, pojęcie i rodzaje biegłych (ok. 40 stron pracy). Można też odnieść wrażenie, że treści zawarte w pierwszym punkcie rozdziału pierwszego (*Pojęcie i rodzaje biegłych*) nie do końca odnoszą się do tak zatytułowanego podrozdziału, zawierają bowiem elementy mówiące o opinii biegłego, kompetencjach, nurtach psychologicznych reprezentowanych przez biegłych, kiedy i w jakich sprawach winni być powoływani. Stąd ma się wrażenie, że tak zatytułowany punkt podejmuje spektrum tematyczne nieco szersze, co może mimo wszystko stanowić pozytyw dla dysertacji. Rozdział pierwszy jest zakończony twórczym i dobrym podsumowaniem, gdzie sumarycznie przedstawiono wyniki analiz poszczególnych paragrafów.

Rozdział II *Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa* (s. 56-95) zawiera w podrozdziale 2.1. prezentację alkoholizmu jako przyczyny powodującej orzeczenie nieważności małżeństwa (*Pojęcie alkoholizmu*), od strony teoretycznej, gdzie Autorka ukazała fazowość uzależnienia alkoholowego, różnice płci w alkoholizmie, alkoholizm u kobiet i wpływ alkoholizmu na osobowość potomstwa. Zabrakło omówienia wpływu uzależnienia od alkoholu na zawarcie i funkcjonowanie osoby w małżeństwie, jakie kryteria to uzależnienie winno spełniać, aby stanowiło podstawę do orzeczenia nieważności małżeństwa. Trochę niezrozumiały jest też podział na bardzo krótkie treściowo podpunkty: *Różnice płci w alkoholizmie* (2.2.2.) i *Alkoholizm u kobiet* (2.2.3.). W podrozdziale drugim (2.2.) znajdujemy omówienie orzecznictwa (35 wyroków, procesów) Sądu Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej. Autorka prezentuje wyroki pozytywne i negatywne na stronach 75-92, czyli na 17 stronach. Czytając analizy orzecznictwa ma się

pewien niedosyt, gdyż tę część pracy czyta się dobrze, ale treści tu zawarte są nieco ogólne, jak na powinność szczegółowej analizy orzecznictwa. Oczywiście, treści te zawierają wiele ważnych i interesujących elementów, jednak zabrakło omówienia pewnych szczegółów, jak np. omówienia procesu dowodzenia, dyskusji, motywów prawnych i faktycznych wyrokowania. W sumie jednak można zaakceptować tę część opracowania jako wystarczającą. Rozdział zakończony jest podsumowaniem, w którym zawarto wiele ciekawych elementów, stąd jest udaną częścią tego rozdziału.

Rozdział III został zatytułowany *Osobowość dys socjalna jako przyczyna nieważności małżeństwa* (s. 96-143). W trzech podrozdziałach Autorka analizuje to zagadnienie przybliżając *pojęcie, przyczyny osobowości dys socjalnej* (3.1.), *cechy* tej osobowości (3.2.) i *orzecznictwo Sądu Diecezji Kijowski-Żytomierskiej* (3.3.), w którym omawia 43 sprawy o nieważność małżeństwa, gdzie osobowość dys socjalna była przyczyną niezdolności psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Rozdział kończą *wnioski* (3.4.). Podobnie jak w poprzednim rozdziale i tutaj brakuje punktu, który przybliżyłby wpływ tej osobowości i jej różnych cech na zawarcie i funkcjonowanie w małżeństwie i jakie muszą być spełnione kryteria w stosunku do tej osobowości. Treści te nieco rozbite znajdujemy podrozdziale 3.2., lepiej jednak byłoby gdyby Autorka przybliżyła je w osobnym punkcie. Zabrakło też w tym rozdziale informacji, ile spraw zakończyło się wyrokiem pozytywnym, a ile negatywnym. *Wnioski* kończące rozdział są z kolei bardzo udaną częścią pracy.

Rozdział IV analizuje *Inne przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa* (s. 144-221). Autorka ukazuje wpływ opinii biegłego sądowego na przebieg procesu i wyrokowanie spraw powodujących niezdolność psychiczną z przyczyn osobowości niedojrzałej, bierno-zależnej oraz zaburzeń emocjonalnych takich jak: osobowość chwiejna emocjonalnie, osobowość narcystyczna i schizoidalna oraz z przyczyn zaburzeń psychoseksualnych. Zawarte i omówione typy osobowości powodujące niezdolność psychiczną do zawarcia małżeństwa zostały ukazane dość wnikliwie, aczkolwiek nie wszystkie jednakowo, szczególnie osobowość niedojrzała i zaburzenia psychoseksualne. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach, Autorka trochę pobieżnie potraktowała kwestię wpływu omawianych zaburzeń osobowościowych i emocjonalnych na zdolność osoby do zawarcia i funkcjonowania w małżeństwie, jak też na same kwestie szczegółowe procesu dowodzenia w orzecznictwie Sądu Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej, aczkolwiek rozdział zawiera analizę wielu ważnych elementów wpływu

opinii biegłego sądowego na podłożu psychologicznych, jak i kanonicznych, na proces dowodzenia. Rozdział zawiera również dość udane i merytoryczne *Podsumowanie*.

Rozprawa zawiera *Zakończenie* (s. 222-227), w którym Autorka zamieściła wyniki przeprowadzonych analiz oraz przedstawiła ciekawe wnioski i spostrzeżenia odnoszące się do orzekania sądu kościelnego, w którym pracuje.

Bibliografia (s. 228-246) została podzielona na *źródła* oraz dość szeroką *literaturę*, w tym obcojęzyczną. Rozprawę zamyka *Streszczenie* w języku polskim i angielskim (s. 247-250).

3. Ocena pod względem formalno-metodycznym

Rozprawa składa się ze *spisu treści* (s. 1-2), *wykazu skrótów* (s. 3), *wstępu* (s. 4-11), w którym Autorka zawarła wiele oczywistych treści, które dotyczą uzasadnienia podjętego tematu, sytuacji Kościoła na Ukrainie, okresu badawczego, liczby analizowanych spraw małżeńskich (co ważne nie tylko wyroków, ale i akt procesowych, co jest bardzo istotne dla przeprowadzonych analiz), samego dowodzenia w procesie i roli opinii biegłego sądowego, określiła też cel tezę swojej pracy, aczkolwiek trochę minimalistycznie, nieporadnie i mało precyzyjnie, skupiając się bardziej na „przewidywanym efekcie badawczym, którym jest (a raczej będzie – chodzi o wstęp do pracy) przedstawienie kryteriów opinii biegłego, jej strukturę, metod wykorzystanych oraz spraw, w których opinia biegłego psychologa, najczęściej wystawiona w oparciu o akta sprawy, była środkiem dowodowym o największej wartości. Oczekiwany rezultatem badawczym jest (raczej będzie – tak winno pisać się we wstępie) także ukazanie wpływu zaburzeń psychicznych na wewnętrzną zdolność nupturientów do powzięcia konsensu małżeńskiego” (s. 8), jak też uzasadnieniem podjęcia tego tematu, którym jest „wskazanie wpływu opinii biegłego, powołanie którego w sprawach o nieważność małżeństwa z tytułu *incapacitas psychica* jest konieczne, aby sędzia określił w swojej decyzji – zgodnie z wolą ustawodawcy, że stwierdzona w procesie niezdolność jest natury psychicznej” (s. 7). Brakuje we *wstępie* zasadniczych informacji o Sądzie Kościelnym Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej, takich chociażby jak: powstanie Sądu, działalność, skład personalny. Pozostałe elementy *wstępu* nie budzą zastrzeżeń, znajdujemy tutaj jeszcze: metody naukowe wykorzystane w pracy (prawno-kanoniczną, historyczno-kanoniczną, psychologiczną i analityczno-statystyczną), które Autorka nie tylko wymieniła, ale również uzasadniła ich zastosowanie, konstrukcję pracy oraz omówiła źródła i literaturę. Metody zostały właściwie dobrane i wykorzystane. Dysertacja ma charakter wybitnie

źródłowy, analityczny, a podstawę badań stanowiły akta spraw i wyroki o nieważność małżeństwa Sądu Kościelnego Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej za okres 2008-2015 r. Zasadniczy korpus pracy stanowią cztery rozdziały, zasadniczo poprawnie sformułowane i określone. Można jednak mieć wątpliwość odnośnie do układu merytorycznego poszczególnych podrozdziałów, a szczególnie w odniesieniu do rozdziału pierwszego i czwartego i ich poszczególnych punktów lub też ich braku, co już wskazano wcześniej. Układ bowiem materiału wewnątrz rozdziałów nie zawsze jest logiczny, schematyczny i nie zawsze wyczerpujący merytorycznie, szczególnie co do określania przyczyn niezdolności psychicznej, jak i ich dowodzenia. Można też było bardziej precyzyjnie ukazać niektóre analizy co do wyrokowania. Niektóre przyczyny niezdolności psychicznej Autorka zaprezentowała bardzo dobrze, szczególnie typy osobowości. Te elementy stanowią głęboko naukowe warstwy rozprawy. Wykazała się tutaj dobrą znajomością literatury psychologicznej.

Cennym elementem i zabiegiem metodologicznym są podsumowania i wnioski na końcu rozdziałów jakie sformułowała Autorka. Pozwalają czytelnikowi na sumaryczne zapoznanie się z bogatą treścią poszczególnych rozdziałów. Stanowią też najbardziej naukowy element pracy, gdyż są własnym przedmiotowym wkładem Autorki w prowadzonym dyskursie naukowym w zakresie określonego zagadnienia.

Zakończenie zostało zredagowane poprawnie. Cennym elementem są pewne „nieśmiałe” wnioski badawcze samej Autorki, jak też podsumowania. *Bibliografia* stanowi integralną część pracy i zasługuje na zauważenie *in plus*.

Na podkreślenie zasługuje staranność redakcji i pracowitość Autorki. Błędy stylistyczne i literowe należą do rzadkości, aczkolwiek się zdarzają, szczególnie te stylistyczne. Przypisy i odnośniki sporządzone zostały prawidłowo i nie budzą większych zastrzeżeń. Można by tylko ujednolicić cytacje terminów łacińskich, otóż na ogół Autorka terminy łacińskie cytuje kursywą, ale zdarzają się też cytacje kursywa w cudzysłowie, np. s. 36 i 38.

4. Wykorzystanie źródeł i literatury

Źródłowy charakter pracy wymagał dokonania analizy 119 wyroków (faktycznie 118) i przebadania tyluż akt procesowych, co należy zauważyć i podkreślić, iż przyczyniło się do głębszych analiz. Wszystkie te sprawy były prowadzone z tytułu kan. 1095, nr 2 i 3 KPK i brał w nich udział biegły sądowy wystawiając swoją opinię sądowo-psychologiczną, którą Autorka badała i analizowała pod kątem jej wpływu na wyrokowanie. To dość sporo, chociaż w poszczególnych rozdziałach omawiających

orzecznictwo Sądu Diecezji Kijowski-Żytomierskiej, ma się wrażenie, że analizowanych wyroków i spraw jest dużo mniej (I rozdział – 17 stron analiz; II rozdział – 27 stron analiz; IV rozdział – 28 stron, czyli w sumie 72 strony). Wrażenie to powstaje po merytorycznej analizie tekstu, jednak spoglądając w przypisy to wrażenie i opinia nie znajduje pełnego potwierdzenia i wskazuje na głębokie analizy przeprowadzone przez Autorkę. W sumie można powiedzieć, że obszar badań podjęty przez Autorkę jest dość obszerny, chociaż zaprezentowany w sposób bardzo analityczny i jednocześnie syntetyczny. Stąd należy podkreślić pracowitość Autorki w przeanalizowaniu i usystematyzowaniu akt procesowych i samych wyroków. Należy również zauważyć dobre, a nawet zadawalające wykorzystanie w pracy źródeł prawa powszechnego, ujęcia doktrynalnego w poszczególnych niezdolnościach psychicznych, jak i literatury kanonicznej oraz opracowań psychologicznych. Wykorzystana w rozprawie literatura zarówno kanonistyczna, jak i, co należy szczególnie podkreślić, z zakresu psychologii, świadczy o wysokiej erudycji Autorki rozprawy. Z dość dobrym znawstwem przedmiotu i dużą dozą swobody Autorka posługuje się literaturą zarówno jednej, jak i drugiej dyscypliny. Usystematyzowanie źródeł w jednej pracy, jest też warte zauważenia i podkreślenia. W nurcie rozwoju nauki prawa kanonicznego powstała praca, która stanowi wartościową pozycję w literaturze kanonistycznej. Wydanie jej drukiem, po pewnych korektach i uzupełnieniach, mogłoby stanowić pomoc dla pracowników sądownictwa kościelnego.

5. Ocena merytoryczna rozprawy

Prace źródłowe ze swej natury stanowią bardzo ważny segment w rozwoju nauki, gdyż poprzez spektrum naukowe dokonuje się dogłębna analiza zawartych w źródłach treści. Autorka recenzowanej rozprawy będąc pracownikiem sądu, najpierw jako biegła sądowa, potem notariusz, a obecnie sędzia audytor i jednocześnie prowadząc pracę naukową dokonała syntezy zdobytej podczas studiów kanonistycznych wiedzy z pragmatyczną stroną sądownictwa. Jest to bardzo pożądanym kierunek rozwoju naukowego. To spowodowało, że w pracy zaznaczyła się sylwetka naukowca i praktyka. Wykazała się dobrą znajomością metody naukowej, którą opisała we *wstępie* i z wnikliwością w badaniach materiału źródłowego w postaci akt procesu i samych wyroków ją stosowała. Widoczne przygotowanie merytoryczne Autorki znalazło swoje odzwierciedlenie w kompetentnym poruszaniu się w zakresie przedmiotowego opracowania, mimo jego pewnych nieznacznych mankamentów, które wyżej wskazano, a które są dyskusyjne.

W pracy został ukazany wpływ, rola i znaczenie opinii biegłego sądowego w orzekaniu w sprawach o nieważność małżeństwa z tytułu kan. 1095 nr 2 i 3 KPK prowadzonych przez Sąd Kościelny Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej w latach 2008-2015. Podkreślona i zauważona została rola biegłego psychologa w sprawach odnoszących się do niezdolności psychicznej osoby do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich oraz znaczenie i wartość tego środka dowodowego w orzekaniu oraz ukazano podchodzenie i traktowanie przez sędziów orzekających do ekspertyzy biegłego, samego przebiegu badania czy elementów samej opinii. Przy poszczególnych niezdolnościach psychicznych (alkoholizm, osobowość dyssocjalna, niedojrzała, biernozależna, zaburzenia emocjonalne i psychoseksualne), aczkolwiek nie we wszystkich, wskazano ich pojęcie i określenie, przyczyny, czynniki tworzące i określające daną niezdolność psychiczną, doktrynę kanoniczną i wpływ na niezdolność do zawarcia małżeństwa, jak też omówiono poszczególne przyczyny niezdolności na przykładzie procesów kanonicznych, gdzie w 98 % brał udział biegły sądowy, diagnozując dane nieprawidłowości czy zaburzenia osobowościowe i psychiczne.

Opracowanie dowodzi też jak złożona, bogata i szeroka jest tematyka niezdolności psychicznej do zawarcia małżeństwa i podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich, a tym samym orzeczenia jego ważności czy nieważności. Analizowane procesy, w większości zakończone wyrokiem pozytywnym, to udowadniają i ukazują czytelnikowi.

Rozprawa dowodzi zdolności Autorki do prowadzenia badań naukowych i prezentowania ich w formie publikacji. Biegłość w zakresie badanej materii prawniczej, jak i psychologicznej, która w sprawach o nieważność małżeństwa stanowi niezwykle cenną pomoc, dowodzi dobrej znajomości zarówno przedmiotu, jak i metodologii pracy naukowej. Ważne jest też to, co ukazała w pracy Autorka, jak ważna jest w prowadzeniu procesów kościelnych o nieważność małżeństwa i samym wyrokowaniu kwestia płaszczyzny psychologicznej i prawnej samej opinii biegłego i jej wpływu i znaczenia na wyrokowanie.

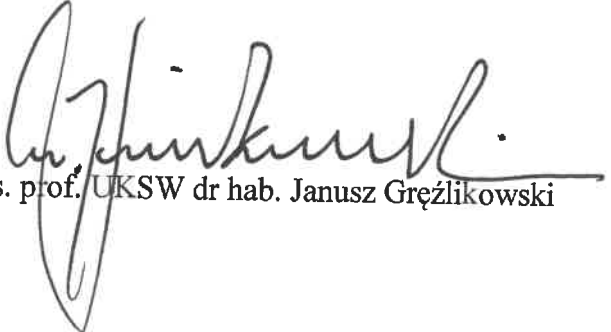
Prezentowana praca doktorska jest wartościowym studium kwestii dowodzenia w sprawach o nieważność małżeństwa. Autorka wykazała się dojrzałą umiejętnością nie tylko prezentowania i omawiania przedmiotowego zagadnienia, ale też umiejętnością wyciągania logicznych wniosków. W poszczególnych rozdziałach zawarta została naukowa treść dotycząca środka dowodowego jakim jest opinia biegłego sądowego w prawach z tytułu kan. 1095, nr 2 i 3 KPK, oparta o podstawy prawne obowiązującego prawa. Zabrakło może tylko ukazania – choć krótkiego – historia Sądu Kościelnego

Diecezji Kijowsko-Żytomierskiej, składu personalnego, zasad funkcjonowania i pracy tego sądu. Prezentacja wyroków z tytułu niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (kan. 1095, nr 3 KPK), jak i z tytułu braku rozeznania oceniającego (kan. 1095, nr 2 KPK), została przedstawiona merytorycznie i metodologicznie w sposób poprawny, a swoboda z jaką porusza się Autorka po sporym materiale źródłowym, dowodzi istnienia u niej cennej cechy, jaką stanowi ciekawość poznawcza, która często prowadzi do pasji naukowej. Szczęśliwe połączenie teoretycznej warstwy naukowej i pragmatyki pracownika sądu dało w efekcie dość dobre opracowanie w polskiej literaturze kanonistycznej.

6. Konkluzja

Badania naukowe przedstawione w rozprawie stanowią dowód dla nieustannej troski o rozwój nauki w zakresie kanonicznego procesu małżeńskiego. Prezentowana rozprawa stanowi istotny wkład w utrwalenie w jednym opracowaniu niezwykle wysiłku sądownictwa kościelnego w przedmiocie troski o porządek prawny w zakresie małżeństwa. Mimo drobnych mankamentów wykazanych wyżej, jest to praca dojrzała, zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa s. mgra lic. Ganny Tumanevyvh spełnia wymogi prawa odnośnie do prac doktorskich zawarte w art. 13 *Ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003* (Dz. U. Nr 65 z 2003 r. poz. 595 z późn. zm.) oraz w związku z art. 179 ust. 3 *Ustawy z dnia 03 lipca 2018 r. i § 24 ust. 2 Statutu KUL* i w związku z tym wnoszę do Wysokiej Rady Instytutu Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Włocławek, dnia 12 listopada 2021 r.

Ks. prof. UKSW dr hab. Janusz Gręźlikowski